

Torbjörn Nilsson & Josefin Hägglund, *Tvåkammarriksdagen 1867–1970: 100 år av politik – 50 år av glömska* (Stockholm: Santérus förlag 2021). 159 s.

Under de senaste åren har en mängd jubileer mer eller mindre uppmärksamats. Det är nu drygt 50 år sedan tvåkammarriksdagen avskaffades och därmed satte punkt på cirka 100 år med en riksdag med två kamrar. Författarna Torbjörn Nilsson och Josefin Hägglund, Södertörns högskola, menar att tvåkammarriksdagen förtjänar större uppmärksamhet. Minneskulturen kring demokratins utveckling har betonat andra kammaren och demokratins så kallade genombrott. Det är en ganska kort bok på drygt 150 sidor varav närmare 100 sidor är en översiktlig historia med tonvikt vid första kammaren. Efter det introducerande första kapitlet rör det andra kapitlet fyra epoker i riksdagens historia: "Elitstyre och bondekrav 1867–1889", "Tullvänlighet och demokratiirådsla 1887–1920", "Borgerligt styre i demokratiskt överhus 1921–1940" och "Socialdemokratiskt överhus 1941–1970". I kapitel III beskrivs första kammaren inifrån, det vill säga hur systemet fungerade, hur valen gick till och vilka som satt i riksdagen. I kapitel IV presenteras den politiska vägen till enkammarriksdagen, och i det avslutande kapitlet presenteras riksdagens utveckling i ljuset av samhällets modernisering.

De sista 50 sidorna är intervjuer med sex riksdagsledamöter (Hans Lindblad Fp., Lena Hjelm-Wallén, S., Anders Björk, M., Ingvar Karlsson, S., Olof Johansson C., och Jörn Svensson V.) som var med om avskaffandet av den gamla riksdagen. Intervjuerna återges som referat med flitiga citat. Anslaget i denna del rör vardagen som riksdagsledamot och mötet med riksdagsdagens traditioner och arbete och avslutas med en sammanfattande kommentar.

De olika delkapitlen avslutas med en sammanställning av litteratur men det saknas fotnoter. Boken är i huvudsak populärt och översiktligt skriven och kan nå en bredare läsekrets, men samtidigt gör bristen på genomgående problematisering och fungerande referensapparat att den inte blir lika intressant för forskare.

Ambitionerna med att uppmärksamma tvåkammarriksdagens betydelse och roll i den svenska historien är berömvärd och kombinationen med en historisk översikt och de individuella erfarenheterna klart intressant. Under de senaste årens frenetiska firande av olika typer av jubileer har det saknats en kritisk diskussion om tvåkammarriksdagens roll. Det är beklagligt eftersom förhållandet mellan kamrarna spelade central roll för utfallet i en rad politiska frågor. Kritiken, och försvaret, av första kammaren hade till exempel en central roll i samband med de olika författningsreformerna 1909 till 1921. Motståndet mot utvidgningen av rösträtten byggde i hög utsträckning på kritiken i första kammaren och försvaret av dess position. Denna konflikt formade också relationen mellan liberaler, som strävade efter en

parlamentarism av engelsk modell, och högern, som förlitade sig på sitt stöd i första kammaren. Bygget av den svenska välfärdssamhället under perioden efter 1921 skedde dessutom inom de ramar som balansen mellan kamrarnas etablerade och kamrarnas olika karaktär. Interaktionen mellan kamrarna kan därmed tänkas ha varit betydelsefull för utvecklingen av det politiska samtalet och alliansernas utformning.

Frågor som dessa berörs visserligen, men analysen är övergripande och översiktlig och går snabbt vidare. Den är uppslags- och perspektivrik, nästan lekfull i sin utformning. De bästa avsnitten i denna del är utan tvekan de inom vilka Torbjörn Nilsson själv har gjort primärforskning. Det är signifikativt att titlarna på dessa avsnitt klarare signalerar innehållet och konflikterna under perioden medan de andra avsnitten mera karaktäriserar vem som dominerade första kammaren. Referenssystemets utformning gör också det svårt att avgöra vilket material och tidigare forskning som presentationen bygger på och på vilka punkter författaren utvecklar ett självständigt resonemang. Den redovisande utformningen gör att det därför blir svårt att värdera texten bidrag till den tidigare forskningen. Det begränsar dess användbarhet för forskare men ger läsarna en introduktion om riksdagens komplexa förändringsprocesser. Samtidigt är det uppenbart att Torbjörn Nilsson kunde använt sin breda kunskap om svensk politisk historia för att problematisera hur svensk politik påverkades av förhållandet mellan kamrarna – hur det skapade låsningar men också lösningar. Det hade säkert varit en nyttig kunskap också för riksdagens ledamöter. Delar av studien blir också lite allmänt resonerande utan tydlig riktning i argumentationen.

Det hade varit intressant med en bredare internationell utblick och en närmare jämförelse med andra tvåkammaressystem och hur inflytandet mellan kamrarna balanserats i dessa. Torbjörn Nilson följer inte processerna och konflikterna systematiskt, och vad som egentligen drev fram avskaffandet av tvåkammerssystemet blir ett allmänt hållet resonemang om moderniseringen, och skilda inslag i diskussionerna. Det är inte ointressant men kunde kräva en striktare analys.

Samtidigt är bokens anslag engagerande för den som uppskattar att höra olika röster bakom de historiska processerna. Den historiska genomgången gestaltar många olika sådana och utgör därmed en viktig fond för bokens andra del, med intervjuerna av Josefin Hägglund, som ger spännande insikter i riksdagsledamöternas vardag just i en viktig brytningstid. Den delen av boken är tänkvärd eftersom den speglar en ganska nära förflutet som, vilket också Torbjörns Nilssons del av boken visar, var väldigt socialt traditionellt och hierarkiskt. Dessutom förmedlar intervjuerna en stark känsla av att första kammaren uppfattades som något passerat. Kanske innebar tanken om en kammare som skulle vara långsammare och mera eftertänksam också

att den tappade den nödvändiga politiska dynamiken när skillnaderna i alla andra avseenden, som till exempel skillnaderna i valbarhets- och rösträttsålder, var uttraderade. Så Torbjörn Nilsson har kanske rätt i den lite allmänt hållna slutsatsen, den stegvisa moderniseringen hade gjort första kammaren urarva.

*Arbetarrörelsens Arkiv och bibliotek
och Linköpings universitet*

BENGT SANDIN

Ragnar Björk & Thomas Lundén (red.), *Territory, State and Nation: The Geopolitics of Rudolf Kjellén* (New York: Berghahn 2021). 307 s.

Den svenske statsvetaren Rudolf Kjellén är en ganska obekant gestalt för de flesta svenskar, akademiker inom det historiska fältet inräknade. I de fall han alls är känd förknippas han vanligen med något av en serie begrepp eller begreppsbildningar, såsom "geopolitik", "1914 års idéer", "nationell socialism" eller "folkhem" – det sista ett begrepp som i Kjelléns fall ofta anses ligga närmre "folkgemenskap" med de speciella ideologiska konnotationer detta begrepp över historien fått. Fram träder bilden av en stockkonservativ mörkerman, en motståndare till demokrati och jämlikhet, och en företrädare för de ideologiska sentiment som har sin logiska slutpunkt i Förintelsens krematorieugnar. Bilden är möjligen grovt huggen, men saknar inte giltighet.

Antologin *Territory, State and Nation: The Geopolitics of Rudolf Kjellén*, redigerad av Ragnar Björk och Thomas Lundén, har mot bakgrund av detta en plats att fylla. Boken är enligt förordet "a much-revised translation of essays on Rudolf Kjellén that was originally published in Stockholm in 2014", alltså en omarbetning och utvidgning av *Rudolf Kjellén: Geopolitiken och konservatismen* (Stockholm 2014, då med även Bert Edström som medredaktör). Det är ganska substantiella skillnader mellan verken, såväl i antologiernas sammansättning som i de enskilda bidragen. Tematiskt är inriktningen dock likartad. På ett sätt kan man möjligen hävda att behovet av den svenskspråkiga antologin var större. Det är just för en svensk publik Kjellén är okänd eller reducerad enligt ovan. I ett internationellt akademiskt sammanhang har han över tid väckt intresse.

Den främsta orsaken till detta intresse är begreppet geopolitik. Där Kjelléns upphov till begreppet folkhem tycks vara en faktoid, och hans förståelse av begreppet nationell socialism nog saknar åtminstone en del av vad vi lärt oss förknippa det med, så tycks just begreppet geopolitik vara Kjelléns eget. Det har rentav hävdats att begreppet är Sveriges enda verkliga bidrag till